

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Po svoje prenaorejali so šole na Českem; spodbudljivi zgled imeli so v bližnji Silezii, in kje zahajali so tudi učenci iz Českega učiti se nove metode v poučevanju. Med vsemi pa naj bolje slovi Kinderman, župnik v mestu Kaplicah, okrožja budiovečkega, na južnem Českem. Sam od sebe pravi, da je hotel svetu pokazati, kako se šola more popraviti brez vladne pripomoči, in da bi se ljudstvo k temu ne moralo.*) Zavetnik mesta, gospod grof Buquoi, in mesto je prostovoljno za šolo dalo, česar ji je bilo potreba. Preskerbeli so dohodke za drugega učitelja. Šola je slovela po celi deželi, in je veljala vsem drugim za zgledno, kamor so od dalje in blizu prihajali učenci.

Dunajska normalna in realna šola.

Komaj pa je leto preteklo, godilo se je na dunajski normalni šoli tako, kakor v hiši, v kateri hočejo vsi gospodariti, pa nihče vbogati; šlo je vse križem. Imela je dobre učence; učencev in učeniških pripravnikov je tudi bilo čedalje več; učili so pa preveč naukov, svojega cilja se niso do dobrega zavedali, za šolske nauke niso imeli ne knjig, ne predpisov. Vsem so hotli vstreči, tedaj pa nobenemu niso prav storili. Pozabili so, da je normalna šola le začetna šola. Učencov vsaki delal je po svoji glavi; vsakteri učil je svoj nauk preveč ali premalo, kakor se mu je prav zdelo; vodja niso nič spoštovali, sami med sabo ločevali so se v stranke, ktere so se med sabo sovražile in černile. Od vseh teh homatij zvedila je tudi cesarica, in je o tem prepiru 19. julija 1773. l. razsodila, da je šolska komisija predaleč segala in reči učila, ktere za ljudi nizkega stanu niso potrebne; učenci so bili premestnjeni; enega so zelo oestro, dva druga pa bolj mehko posvarili, vsem pa je bilo zapovedano, da naj zgotovijo svoje šolske tabele do mesca septembra.

Izdelala je pa tudi ob enem času šolska komisija učilni načert po metodi saganski (Felbigerjevi), in ob enem je tudi

*) Ker nam prostor tukaj ne pripusča, kaj več od tega moža govoriti, pisali bomo od slavnega gospoda o drugi priliki, ako nam bo „Tovarš“ svoj list odperl.

Pis.

prišel cesarski odlok v teh nasvetih. Šolska komisija ločila je šole po mestih od unih po deželi, in je sleherni mejo določila.

Nasveti za ljudske šole po kmetih poterjeni so bili; kar pa mestne šole zadeva, spoznali so enoglasno, da se preveč tirja. V 3. razredu učiti se ima kaj malega iz povestnice domače, iz zemljopisja spoznanje delov sveta; prednašati se imajo imena rokodelstev in obertnij, in nравnost (Sittenlehre) naj se razlaga nekoliko obširnejše. Vse drugo pa ne gre v normalno šolo, ampak v realko. Ob enem veleval je tudi ukaz, da naj se naredi načrt za realno šolo; vsaka teh dveh naj ima posebnega vodja; podložne pa morate biti obe šolske komisii, pri kateri naj bode tudi poročevavec kupčijske komisije (Commerziencommission).

Realna - kupčijska akademija se je že več let komaj ohranovala pri življenji; tega pa niso bili krivi vodja ali učniki; primanjkovalo je materialne podpore. Ko se je bila poskušnja prvega pol leta dobro obnesla, prosila je komisija za realno šolo, da bi se učniki pomnožili, in da bi jim bila plača iz državne blagajnice povišana. Dvakrat zaporedoma bila jim je prošnja overžena, poslednjič, ko se drugače šola ni mogla ohraniti, darovali so vsaki učenikov tretjino plače, da je šola dalje mogla obstati. Skušali so potlej obe šoli v eno spraviti; ali vodja Wolf dokazal je, da to ni mogoče, ker vsaka teh šol ima svoje namene; obstati morete ena zraven druge, pa ne ena v drugi. Cesarica je razsodila, da v krajih, kjer se ne more napraviti realna šola, učiti se ima na glavni šoli zemljomerje in pervine mehanike; kajti v važnih rečeh pre naglila se ni nikoli, in kar je bilo za obstanek teh dveh šol naj bolj imenitno, razločila ni.

Zgodilo se je pa nekaj tacega, kar je bilo za normalno šolo, za ljudske šole in za prenaradbo šol silno važno po svojih nasledkih. Za večino ljudstva bilo je to, kakor strela iz jasnega; le nekteri so vedili ali previdili, kaj se bode zgodilo. Papež Klemen XIV. overgel je red Jezuitov z bulo, ki se začne: „Dominus ac Redemptor noster“. Razglašena je bila v Rimu 21. julija l. 1773.; 9. in 10. septembra prišel je na Dunaji naj višji ukaz, da se ima razglasiti in izvršiti. Na cesarskem dvoru pripravljali so že na tistem vse za to potrebno od pomladi l. 1773. Treba je bilo naj popred društvo celo razpustiti in po posameznih samostanih, prejeti njih premoženje in dolo-

čiti, kako se bo v prihodnje obračalo. Dalje je bilo treba poskerbeti, kaj se bo dalo udom, ki ne morejo več služiti, kam pa deti tiste, ki še dalje morejo delati, in kako se bo z naprej božja služba opravljala brez prestanka. Bile so razne učilnice, ktere je bilo treba prejeti, prenarediti, ali pa popustiti; poslednjič pa je bilo treba vse dosedanje šolstvo in vse učilnice prenarediti. Komisija, ktera je bila vstanovljena za voljo odprave reda jezuitarskega, predložila je cesarici črtez osnove, splošno popravljene za učilništvo. Deržavno svetovavstvo ga je enoglasno pohvalilo, in cesarica ga je poterdila. Knez Kavnic dobil pa je povelje, da naj pozvé po poročnikih, ki so na drugih dvorih, kako da tam ravnaajo s šolstvom, in tajniki pri poslanstvu naj vsakega pol leta poročé, ako se kaj novega v šolah vpelje. Tako so dobili naznanila od vseh višjih šol, učenih društev in znamenitih znanstvenih zbirk in časopisov, ki so učenost obdelovali.

12. svečana l. 1774. naznanila je česko - avstrijanska dvorna pisarnica vredom po vseh deželah, da je postavljena učilna komisija (Studiencommission), ktera bo podložna le cesarici samo; predsednik njeni pa bode c. k. skrivni svetovavec, kamornik in deržavni svetovavec France Karol Kresel pl. Qualtenberg. Naznanjene so bile tudi vrednijam vodila za prihodnje potrebno podučevanje vseh podložnih in za splošno učilništvo; predložene so jim bile tudi točke, ktere imajo na tanko in brez zamude preiskovati in potem zastran njih poročevati in nasvetovati. Povedano jim je tudi bilo, da je dela cesarica vse premoženje Jezuitov, kolikor ga je ostalo, potem ko so bili preskerbljeni posamezni udje in se poskerbelo za pobožne vstanovitve, v eno kaso skupaj. Oskerbovala jo bode dvorna kamora; iz te bodo se pa plačevali vsi očitni zavodi zadevajoči učiteljski stan. K sklepu bilo je rečeno, da bo občna učilniška naprava (Studieneinrichtung) naj prej vpeljana v glavnem in stoljnem mestu Dunaji, in predložila se bo potem vredom po kronovinah v posnemanje.

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Opombe. a) „Četerti sklon edinega števila se pri imenih moškega spola naznanja s členom *den einen*“ i. dr. Učenik bo menda stavil te le vprašanja: